

VERTEBRADOS MECOS.

I: Peixes continentais, anfibios, réptiles e mamíferos terrestres do municipio o Grove

Por: Cosme Damián Romay Cousido^{1,2}, Martiño Cabana Otero¹, Juan Carlos Cabrero Figueiro, Gustavo Ferreiro Martínez, Antonio Fontoira García & Encarna González Rodiño.

¹ Dpto. de Bioloxía Animal, Bioloxía Vexetal e Ecoloxía. Facultade de Ciencias da Universidade da Coruña. Cámpus da Zapateira, s/n. 15071 A Coruña.

² E-mail: c.d.romay@udc.es

Introdución

Co presente artigo comeza unha pequena colección de catro traballos sobre os vertebrados (isto é, animais con columna vertebral ósea ou cartilaxinosa) rexistrados no municipio do Grove titulada “Vertebrados mecos”. Contará coas seguintes entregas: I: Peixes continentais, anfibios, réptiles e mamíferos terrestres. II: Peixes mariños. III: Réptiles e mamíferos mariños. IV: Aves.

Considerando aparte os atlas faunísticos existentes para o territorio galego (referencias bibliográficas A, B, C, D, E, F) e aqueles de cobertura estatal (G, H, I, J), existen poucos traballos previos en Galicia onde se caractericen de xeito exhaustivo e con cuadrículas de referencia (neste caso UTM) os vertebrados dunha zona concreta. Ese é o caso do Parque Natural do Complexo Dunar de Corrubedo e Lagoas de Carregal e Vixán, que conta coas guías de aves (K) e de anfibios e réptiles (L) con distribución en malla de 0,25 km de lado, ou o Parque Nacional das Illas Atlánticas, coas súas guías de aves nidificantes (M) e anfibios e réptiles (N), con idéntica cuadrícula. Para os dous casos, faltarían a día de hoxe as guías de mamíferos e peixes para completar o elenco de fauna vertebrada. A colección de “Vertebrados da Limia” tiña publicada ata 2013 só un volume de aves (agás passeriformes), coa súa distribución en UTM de 1x1 km (O), mentres que ANABAM ten mapeado, entre outros grupos de seres vivos, os anfibios e réptiles do Baixo Miño (P, Q). Existen relatorios máis ou menos exhaustivos, pero sen mapas de distribución, da fauna vertebrada (e tamén invertebrados e flora) doutros espazos, como é o caso de Punta Balea, en Cangas do Morrazo (R) ou do mencionado Parque Nacional das Illas Atlánticas (S), se ben non existe aínda ningún traballo que abranga todos os vertebrados e que detalle, tamén, en que cuadrículas UTM do territorio está presente cada especie. Este sería o caso, por exemplo, de “La Fauna Vertebrada d’Osona”, onde empregan a retícula de 5x5 km para a representación da distribución dos taxóns (T).

No caso do municipio do Grove e a súa contorna só se abordou parcialmente un inventario dos vertebrados presentes (U), existindo tamén listas de aves do concello ou do conxunto do Complexo Intermareal Umia-O Grove (V, W).

Os presentes artigos de “Vertebrados mecos” pretenden actualizar e ampliar o coñecemento sobre este grupo de seres vivos neste municipio, abordando, por primeira vez, a diversidade e distribución de todos os vertebrados, tanto terrestres como mariños.

Área de estudo e métodos

O municipio do Grove sitúase no litoral suroeste de Galicia, na ribeira sur da ría de Arousa. Posúe unha extensión de 21,9 km², sen contar coa porción marítima adxacente, e unha poboación de 11,241 habitantes en 2011. Comprende a totalidade da península do Grove, así como o istmo do Vao, as illas da Toxa Grande, A Toxa Pequena, Ortigueira, Loraña, Tourís, Colmado, Redonda, Pombeiro e Rons e multitude de pequenos illotes e cons litorais. Non se consideran dentro do Grove os illotes de Beiró (asignado ao concello de Cambados) nin o de Marma (pertencente a Sanxenxo).

Parte do territorio meco atópase protexido baixo as seguintes figuras de protección: Lugar de Importancia Comunitaria (ES1140004), Zona Húmida de Importancia Internacional (7ES011), Zona de Especial Protección para as Aves (ES0000087) e Humidal Protexido.

A efectos de estudo, considérase esta área dividida en 48 cuadrículas UTM de 1x1 km, todas elas con ao menos unha parte dentro do municipio do Grove, considerando tamén as súas zonas intermareais. A cada unha destas cuadrículas se lle asigna un número de referencia (Figura 1). Considéranse na Táboa 1 todas aquelas cuadrículas con ao menos unha cita (observación directa ou rastros) dunha determinada especie no período 1986-2013, inclusive.

Resultados e discusión

No período 1986-2013 contabilízanse no municipio do Grove 2 especies de peixes continentais, 10 de anfibios, 12 de réptiles terrestres e 19 de mamíferos terrestres, xunto con 12 especies (3 anfibios, 2 réptiles e 7 mamíferos) sen datos posteriores a 1985 ou con presenza dubidosa (Táboa 1). Non se contabilizan nesta entrega as aves terrestres.

En parte debido á súa conexión co continente, o concello meco presenta unha fauna vertebrada terrestre variada, aparentemente similar á doutras zonas veciñas, aínda que atesoura varias especies (como o sapo de esporóns *Pelobates cultripes* ou o esgonzo ibérico *Chalcides bedriagai*) raras ou ausentes noutros puntos de Galicia. A distribución dos distintos vertebrados terrestres aquí tratados (43 especies) foi en xeral reducida no contexto da área de estudo, cunha media de $6,1 \pm 4,7$ cuadrículas UTM de 1x1 km ocupadas por especie, cun rango de 1 a 20 cuadrículas (máximo para a toupa *Talpa occidentalis*) e con só 10 especies que acadan ou superan as 10 cuadrículas ocupadas.

Entre as especies desaparecidas, comentar que existe unha única cita de lobo en 1966, xa detallada nesta revista Aunios (X). Das outras 11 especies non rexistradas despois de 1985 ou de presenza dubidosa, considérase moi probable a presenza puntual das seguintes tres: morcego das ribeiras (*Myotis daubentonii*), morcego de Cabrera (*Pipistrellus pygmaeus*) e visón americano (*Mustela vison*).

Agradécese o envío de rexistros das especies da Táboa 1 en novas cuadrículas UTM de 1x1 km da zona considerada ao enderezo e/ou correo electrónico do primeiro autor (ver asinantes).

Referencias bibliográficas

- A. Bas, S. (coord.). 1983. *Atlas provisional de los vertebrados terrestres de Galicia. Años 1970-1979. Parte I: Anfibios y reptiles*. Instituto de Estudios y Desarrollo de Galicia (IEDG) / Universidad de Santiago de Compostela (USC). | B. López, Z. & Guitián, J. (coord.). 1983. *Atlas provisional de los vertebrados terrestres de Galicia. Años 1970-1979. Parte II: Aves*. IEDG / USC. | C. Sociedade Galega de Historia Natural (SGHN). 1995. *Atlas de vertebrados de Galicia (2 tomos)*. Colección do Patrimonio Ecolóxico. Consello da Cultura Galega. | D. Asensi, M. (coord.). 2011. *Atlas dos anfibios e réptiles de Galicia*. SGHN. | E. Hervella, F. & Caballero, P. 1999. *Inventariación piscícola de los ríos gallegos*. Xunta de Galicia. | F. Drosera. 2014. *Atlas dos morcegos de Galicia*. URL: <http://www.morcegosdegalicia.org> (con acceso: 3/2/2014) | G. Doadrio, I. (ed.). 2002. *Atlas y Libro Rojo de los Peces Continentales de España*. Dirección General de Conservación de la Naturaleza (DGCN). | H. Pleguezuelos, J. M.; Márquez, R. & Lizana, M. (ed.). 2002. *Atlas y Libro Rojo de los Anfibios y Reptiles de España*. DGCN-AHE. | I. Martí, R. & Del Moral, J. C. 2003. *Atlas de las aves reproductoras de España*. DGCN-SEO. | J. Palomo, L. J.; Gisbert, J. & Blanco, J. C. 2007. *Atlas y Libro Rojo de los Mamíferos Terrestres de España*. Tragsa - DGB - SECEM - SECEMU. | K. Domínguez, J.; Otero, M. & Vidal, M. 2006. *Guía de las aves*. Parque Natural Complexo Dunar de Corrubedo e Lagoas de Carregal e Vixán (PNC). Xunta de Galicia. | L. Galán, P. 2006. *Guía dos anfibios e réptiles*. PNC. Xunta de Galicia. | M. Domínguez, J.; Tapia, L. E.; Martín, G.; Arenas, M.; Quintero, I.; Rego, L. E. & Vidal, M. J. 2003. *Atlas de las aves nidificantes de los archipiélagos de Cíes y Ons (Parque Nacional de las Islas Atlánticas)*. Organismo Autónomo Parques Nacionales (OAPN). | N. Galán, P. 2003. *Anfibios y reptiles del Parque Nacional de las Islas Atlánticas de Galicia*. OAPN. | O. Villarino, A.; González, S. & Bárcena, F. 2002. *Vertebrados da Limia. I- Aves: Gaviiformes a Piciformes*. Limaia Producións. | P. Ferreira, A. 1995. *Atlas dos anfibios do Baixo Miño*. Monografías da Asociación Naturalista do Baixo Miño (ANABAM) nº 3. | Q. Ferreira, A. 1997. *Atlas dos réptiles do Baixo Miño*. Monografías ANABAM nº 8. | R. Fernández-Cordeiro, A.; Álvarez, D.; Dasairas, A.; Rial, S.; Pastoriza, A. & Piñeiro, J. 2006. *O espazo natural de Punta Balea*. Grupo de Anelamento Anduriña. | S. Arcea. 2004? *Guía de la fauna terrestre del Parque Nacional Islas Atlánticas de Galicia. Vertebrados*. Arcea-PNIAG. | T. Baucells, J.; Camprodon, J. & Ordeix, M. 1998. *La fauna vertebrada d'Osona*. Lynx Edicions. | U. Romay, C. D. 2009. Historia Natural. En: Rubirosa, C. (coord.). *O Grove, foron outros tempos*. Pp. 382-385. Teófilo Comunicaciones / Deputación de Pontevedra. | V. Rodríguez, Á. 1991. *As aves*. En: Álvarez, A.; Caamaño, V. M.; Rey, X. L.; Rodríguez, Á. & Rodríguez, J. *A Enseada do Umia-O Grove*. Pp. 116-158. Asociación de Ensinantes do Salnés (CANDEA). | W. Romay, C. D. 2009. *100 aves comúns do municipio de O Grove e áreas veciñas*. Aporta Comunicación - Proxecto PIO - Concello do Grove – Fundación Biodiversidad – Xunta de Galicia. | X. Romay, C. D. & Fontoira, A. 2010. Situación do lobo (*Canis lupus*) na península do Grove e nas Rías Baixas. *Aunios* 15: 37-38.

TÁBOA 1. Peixes continentais, anfibios, réptiles terrestres e mamíferos terrestres rexistrados no municipio do Grove ata 2013. Para a referencia dos números no apartado “cuadrículas ocupadas”, ver Figura 1. Os nomes galegos e casteláns foron tomados das referencias bibliográficas C, D e I.

Especies rexistradas recentemente (1986-2013)

Grupo	Nome científico (sinónimo)	Nome galego (sinónimo)	Nome castelán	Nomes locais	Cuadrículas ocupadas (total en negra)	Notas
Peixes	<i>Anguilla anguilla</i>	Anguía (=A. atlántica)	Anguía	Anghila, anquila	12: 2, 3, 7, 9, 10, 17, 18, 20, 22, 28, 36 e 43.	Esteiros, regatos. Pesca esporádica.
Peixes	<i>Gasterosteus aculeatus</i>	Espiñento (=E. común)	Espinoso		1: 47.	Pozas.
Anfibios	<i>Salamandra salamandra</i>	Píntega común	Salamandra común		12: 1, 3, 7, 8, 9, 18, 22, 24, 26, 27, 35 e 36.	Zonas avesías, sobre todo forestais.
Anfibios	<i>Triturus marmoratus</i>	Limpafontes verde	Tritón jaspeado		7: 1, 22, 24, 26, 36, 43 e 47.	Lavadoiros, pozas, zonas avesías.
Anfibios	<i>Lissotriton boscai</i>	Limpafontes común	Tritón ibérico		9: 1, 17, 22, 24, 26, 27, 35, 36 e 43.	Lavadoiros, pozas, zonas avesías.
Anfibios	<i>Lissotriton helveticus</i>	Limpafontes palmado	Tritón palmeado		3: 26, 36 e 47.	Pozas.
Anfibios	<i>Discoglossus galganoi</i>	Ra das veigas	Sapillo pintojo ibérico	Ran, arrán	8: 1, 2, 8, 24, 26, 36, 43 e 47.	Pozas, sobre todo de trasduna.
Anfibios	<i>Pelobates cultripes</i>	Sapiño de esporóns	Sapo de espuelas	Ran, arrán	6: 1, 26, 31, 36, 43 e 47.	Pozas. Ameazado en Galicia (vulnerable).
Anfibios	<i>Bufo bufo</i> (=B. spinosus)	Sapo común (=S. cunqueiro)	Sapo común	Sapa	3: 1, 22 e 27.	Zonas litorais.
Anfibios	<i>Bufo</i> (=Epidalea) <i>calamita</i>	Sapo corriqueiro	Sapo corredor	Sapa	2: 35 e 36	Pozas en áreas soleadas (sur da Siradella).
Anfibios	<i>Hyla arborea</i> (=H. molleri)	Estroza (=Rela común)	Ranita de San Antón	Ran, arrán	7: 7, 8, 24, 26, 36, 43 e 47.	Matogueira preto de humidais. Vulnerable en Galicia.
Anfibios	<i>Pelophylax perezi</i>	Ra verde	Rana común	Ran, arrán	7: 1, 8, 24, 26, 36, 43 e 47.	Pozas, lagoas.
Réptiles	<i>Chalcides bedriagai</i>	Esgonzo ibérico	Eslizón ibérico		3: 27, 28 e 36.	Zona dunar con piñeiros. Pouco común en Galicia.
Réptiles	<i>Chalcides striatus</i>	Esgonzo tridáctilo (=E. común)	Eslizón tridáctilo		3: 26, 36 e 47.	Chans de piñeirais, zonas dunares.
Réptiles	<i>Lacerta schreiberi</i>	Lagarto das silvas	Lagarto verdinegro	Lagharto	3: 16, 23 e 36.	Matogueira densa.
Réptiles	<i>Podarcis bocagei</i>	Lagartixa (=Lagarta) galega	Lagartija de Bocage	Laghartigha	11: 2, 7, 8, 20, 22, 34, 36, 38, 39, 42 e 47.	Rochedos, valos, construcións humanas.
Réptiles	<i>Podarcis hispanica</i>	Lagartixa (=Lagarta) dos penedos	Lagartija ibérica	Laghartigha	5: 2, 26, 35, 36 e 42.	Rochedos, construcións humanas.
Réptiles	<i>Timon lepidus</i>	Lagarto arnal	Lagarto ocelado	Lagharto arnau	16: 1, 2, 7, 8, 16, 18, 19, 22, 24, 26, 27, 28, 35, 36, 42, 47.	Rochedos con matogueira, soleados.
Réptiles	<i>Anguis fragilis</i>	Escáncer (=E. común)	Lución		7: 3, 8, 18, 25, 27, 36 e 47.	Hortas, zonas dunares.
Réptiles	<i>Rhinechis scalaris</i>	Serpe riscada	Culebra de escalera	Culebra	7: 3, 8, 9, 17, 27, 36 e 42.	Bordo de rochedos, valados.
Réptiles	<i>Coronella girondica</i>	Cobra lagarteira meridional	Culebra lisa meridional	Culebra	7: 17, 25, 26, 27, 36, 43 e 47.	Valos, bordo de piñeirais, zona dunar.
Réptiles	<i>Natrix maura</i>	Cobra viperina	Culebra viperina	Culebra	5: 24, 26, 36, 43 e 47.	Charcas, tamén en zona dunar.
Réptiles	<i>Natrix natrix</i>	Cobra de collar	Culebra de collar	Culebra	1: 26.	Charca en zona forestal (A Siradella).
Réptiles	<i>Vipera seoanei</i>	Víbora de Seoane	Víbora de Seoane	Víbora	2: 18 e 33.	Bordo de piñeirais.
Mamíferos	<i>Erinaceus europaeus</i>	Ourizo cacho	Erizo europeo	Cachouriso	4: 1, 8, 27 e 42.	Mosaico rural.
Mamíferos	<i>Sorex granarius</i>	Furafollas ibérico	Musaraña ibérica	Furón	2: 7 e 8.	Mosaico rural.
Mamíferos	<i>Crocidura russula</i>	Furaño común	Musaraña gris	Furón	1: 9.	Bordo de zona urbana.
Mamíferos	<i>Talpa occidentalis</i>	Toupa (= T. cega)	Topo ibérico	Toupeira	20: 1, 2, 7, 8, 9, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 33, 34, 42, 43 e 47.	Zona de cultivo, pradeiras, dunas.
Mamíferos	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Morcego pequeno de ferradura	Murciélago pequeno de herradura	Morsegho	1: 36	Mina de auga, bordo de piñeirais. Citada tamén en San Vicente (referencia bibliográfica 6).
Mamíferos	<i>Eptesicus serotinus</i>	Morcego das hortas	Murciélago hortelano	Morsegho	1: 27. Dubidosa na 7	Borde de zona forestal.
Mamíferos	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Morcego común	Murciélago enano	Morsegho	10: 7, 8, 22, 23, 24, 32, 34, 35, 36 e 39.	Mosaico rural e forestal. Con detector heterodino
Mamíferos	<i>Vulpes vulpes</i>	Raposo	Zorro rojo	Raposo	9: 8, 9, 10, 20, 24, 27, 28, 32 e 36.	Forestal e mosaico rural.
Mamíferos	<i>Mustela nivalis</i>	Donicela (=Denociña)	Comadreja	Denusiña, delusiña	2: 1 e 23.	Matogueira, dunas.
Mamíferos	<i>Lutra lutra</i>	Lontra (=Londra)	Nutria paleártica	Londra, alondra	11: 3, 6, 7, 9, 11, 17, 20, 34, 36, 43 e 47.	Litoral.

Mamíferos	<i>Meles meles</i>	Teixugo	Tejón	Porco teixo	3: 8, 17 e 23.	Bordo de piñeiral, mosaico rural.
Mamíferos	<i>Genetta genetta</i>	Algaria (=Rabisaco)	Gineta	Marta	5: 8, 9, 17, 19 e 42.	Bordo de piñeiral, mosaico rural.
Mamíferos	<i>Sus scrofa</i>	Porco bravo (=Xabain)	Jabalí	Ghabalí	13: 7, 17, 18, 24, 26, 27, 28, 31, 32, 36, 38, 42 e 47.	Bordo de zona forestal.
Mamíferos	<i>Sciurus vulgaris</i>	Esquíu	Ardilla roja	Ardilla	13: 4, 9, 10, 11, 13, 17, 18, 20, 26, 27, 35, 36 e 39.	Piñeirais. Presenza recente (desde os 90).
Mamíferos	<i>Apodemus sylvaticus</i>	Rato do campo	Ratón de campo	Rato	1: 8	Mosaico rural.
Mamíferos	<i>Rattus norvegicus</i>	Rata común	Rata parda	Rata	11: 1, 2, 3, 7, 8, 9, 16, 17, 19, 28, 39	Zonas humanizadas, industrias.
Mamíferos	<i>Mus domesticus</i>	Rato caseiro	Ratón casero	Rato	1: 8	Zonas humanizadas.
Mamíferos	<i>Microtus lusitanicus</i>	Corta dos prados	Topillo lusitano	Furón	1: 8	Mosaico rural.
Mamíferos	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	Coello bravo	Conejo de monte	Conexo	8: 8, 17, 18, 22, 26, 27, 35 e 36.	Claros en áreas forestais, bordes de mosaico rural.

Especies de presenza dubidosa ou desaparecidas

Grupo	Nome científico	Nome galego	Nome castelán	Nome local	Cuadrículas ocupadas	Notas
Anfibios	<i>Chioglossa lusitanica</i>	Saramaganta (=S. rabilonga)	Salamandra rabilarga		0. Dubidosa na 17.	Citada só no período 1980-1985 en San Vicente.
Anfibios	<i>Alytes obstetricans</i>	Sapiño comadrón	Sapo partero común			Citado só no período 1980-1985 en San Vicente.
Anfibios	<i>Rana iberica</i>	Ra patilonga	Rana patilarga		0. Dubidosa na 26.	Citada só no período 1980-1985 en San Vicente.
Réptiles	<i>Psammotromus algirus</i>	Lagartixa (=Lagarta) rabuda	Lagartija collilarga		0. Dubidosa na 35 e 36.	Citada só no período 1980-1985 en San Vicente.
Réptiles	<i>Malpolon monspessulanus</i>	Cobregón	Culebra bastarda			Citado só no período 1980-1985 en San Vicente.
Mamíferos	<i>Myotis daubentonii</i>	Morcego das ribeiras	Murciélagu ratonero ribereño		0. Dubidosa na 24 e 47.	Citado só no período 1980-1985 en San Vicente.
Mamíferos	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>	Morcego de Cabrera	Murciélagu de Cabrera		0. Dubidosa na 35.	Rexistrada con detector heterodino, precisa confirmación
Mamíferos	<i>Canis lupus</i>	Lobo	Lobo	Lobo	1: 31	Só un rexistro, en 1966. Divagante
Mamíferos	<i>Mustela vison</i>	Visón americano	Visón americano		0. Dubidosa na 48.	Presenza dubidosa
Mamíferos	<i>Martes foina</i>	Fuíña (=Garduña)	Garduña			Citada só no período 1980-1985 en San Vicente.
Mamíferos	<i>Rattus rattus</i>	Rata cincenta	Rata negra			Citada só no período 1980-1985 en San Vicente.
Mamíferos	<i>Arvicola sapidus</i>	Rata de auga (=Aguaneira) común	Rata de auga		0. Dubidosa na 24 e 47.	Citada sen data (antes de 2001) en San Vicente.

FIGURA 1. Mapa do municipio do Grove e concellos adxacentes, detallando as cuadrículas UTM de 1x1 km numeradas para o presente estudo.

